

3. Ковалев А.Г. О потребности самовоспитания у школьника // Ученые записки ЛГУ, №244. – Л., 1957. – С.28-132.
4. Ковалев А.Г. Самовоспитание школьников, – М.: Просвещение, 1967. – 160 с.
5. Матвеева М.П. Особливості “я-образу” розумово відсталих підлітків: Дисс. ...канд.псих.наук. 19.00.10 – К., 1994. – 163 с.
6. Общая психодиагностика / Под ред. А.А. Бодалева, В.В. Столина – М.: МГУ, 1987. – 304 с.

The article deals with the problem of introduction of the self-education into the educational process of the supplementary school; the relevance of the problem is determined, the short analysis of the scientific investigations concerning the question of correlations between “I-real” and “I-ideal” of the mentally-retarded teenagers is done.

Key words: self-education, behavior, mentally-retarded teenagers.

Отримано: 15.10.2008.

УДК 37.036

О.П. Прокопова

ПСИХОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Стаття присвячена актуальним питанням естетичного виховання та розвитку естетичної культури підростаючого покоління. Проблема естетичного виховання розглядається в естетичному, педагогічному, психологічному, філософському аспектах. Публікація містить різні погляди стосовно форм, засобів та шляхів формування естетичних смаків та естетичних ідеалів школярів.

Ключові слова: виховання, естетичне виховання, естетичні смаки, естетичне сприйняття, естетичний ідеал, естетична культура.

Статья посвящена актуальным вопросам эстетического воспитания и развития эстетической культуры подрастающего поколения. Проблема эстетического воспитания рассматривается в эстетическом, педагогическом, психологическом, философском

аспектах. Публикація освітлює різні погляди стосовно форм, засобів і шляхів формування естетичних смаків і естетичних ідеалів школярів.

Ключові слова: виховання, естетичне виховання, естетичні смаки, естетичне сприйняття, естетичний ідеал, естетична культура.

Актуальними питаннями сьогодення є питання естетичного виховання і розвитку естетичної культури підрастаючого покоління. Особистісна орієнтація сучасної освіти передбачає прилучення молодого людина до естетичного досвіду людства, до творчої діяльності, що є основою естетичного розвитку особистості. У зв'язку з цим важливого значення набуває осмислення конкретних питань естетичного виховання і естетичної діяльності та базових теоретичних засад формування естетичної культури особистості.

У Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті визначено основну мету освіти, спрямованої на естетичне виховання та всебічний розвиток людини як найвищої цінності суспільства, формування її духовних смаків, ідеалів та розвитку художньо-творчих здібностей.

У процесі становлення особистості з найдавніших часів особливе значення мало естетичне виховання. Здатність відчувати, сприймати, розуміти, усвідомлювати і творити прекрасне – це ті специфічні прояви духовного життя людини, які свідчать про її внутрішнє багатство.

Естетичне ставлення людини до світу формується і розвивається упродовж всього її життя. Разом з тим не всі періоди в житті рівноцінні для естетичного розвитку. Багато письменників, педагогів, діячів культури (К. Ушинський, Л. Толстой, В. Сухомлинський, Д. Кабалевський, Б. Неменський та інші) констатують особливе значення стосовно цього молодшого шкільного віку. Особливості дітей цього віку найбільш сприяють формуванню в них естетичної культури. Новітні дослідження доводять, що прогалини в естетичному розвитку молодшого школяра найчастіше виявляються непоправними навіть при систематичній роботі у середніх та старших класах.

Проблема естетичного виховання в естетико-педагогічному аспекті широко репрезентована у спадщині видатних українських педагогів та діячів освіти Е. Водозової, П. Каптерева, С. Лисенкової, С. Русової, Е. Михеєвої, К. Ушинського.

Філософсько-естетичні аспекти цієї проблеми розглядаються в наукових працях Ю. Борева, І. Гончарова, М. Кияценка, В. Ядова.

Психологічні основи естетичного виховання розкрили Б. Ананьєв, Л. Божович, Л. Виготський, І. Кон, Б. Теплов та інші.

Видатні вчені, естети і педагоги Ю. Боров, О. Буров, В. Вансаалов, Л. Волович, І. Долецька, М. Каган, Л. Коган, В. Розумний, В. Скатерщиков, Є. Квятковський, М. Лайзеров, А. Макаренко, О. Семашко, В. Сухомлинський, В. Шестакова зробили значний внесок у розробку теорії естетичного виховання. Насамперед вони визначили основні поняття, на які потрібно спиратися при побудові системи естетичного виховання.

За останні роки опубліковано багато праць, в яких вирішуються питання значення творчості та пізнавальної діяльності в естетичному вихованні молодших школярів; розкриваються механізми творчості; закономірності взаємозв'язку творчої діяльності з відтвореною дійсністю; сформульовані основні принципи формування творчої особистості (Ф. Говорун, Б. Коротяєв, В. Левін, В. Моляко, Ю. Петров, П. Підкасистий, Я. Пономарьов, В. Романець, В. Цапук).

Значний внесок у розв'язання проблеми розвитку естетичної культури зробили зарубіжні і вітчизняні вчені М. Аріарський, Д. Генкін, Г. Єскіна, Г. Загадарчук, В. Кірсанов, О. Миронюк, І. Петрова, Ф. Соломонік, котрі розглядають процес естетичного виховання як цілеспрямоване формування якостей всебічно розвиненої особистості, що дає можливість їй сприймати природні та соціальні реалії, діяти та творити відповідно до загальнолюдських ідеалів гармонії та краси.

Естетичне виховання спрямоване на формування здатності сприймати дитиною прекрасне у навколишньому середовищі і мистецтві, на розвиток естетичних почуттів, суджень, смаків, умінь, творчих здібностей, потреби брати участь у створенні прекрасного в житті та художній творчості.

Поняття “виховання” в широкому розумінні розглядається як передача й організація засвоєння накопиченого людством соціально-історичного досвіду, його духовної культури. Виховання притаманне людству на всіх етапах його розвитку. Вже первісні племена здійснювали виховання дітей, вико-

ристовуючи різноманітні засоби для передачі людям досвіду дорослих, досвіду попередніх поколінь. Гегель у “Філософії права” пише: “Людина не володіє інстинктивно тим, чим вона повинна бути, і їй доводиться спочатку придбати собі ці якості”, тобто кожне наступне покоління стоїть на плечах минулих поколінь. Засвоєння цього досвіду передбачає подальший його розвиток, створення нового. З цією метою суспільством утворюються різноманітні типи навчальних закладів: школи, ліцеї, гімназії, інститути, університети, академії та ін. Виховання як педагогічна категорія передбачає педагогічно цілеспрямовану організацію діяльності, спілкування людини, які сприяють формуванню у вихованців певного ставлення до оточуючого світу, до самого себе, моральних норм і правил поведінки.

“Виховання – це організація діяльності школярів як активної форми виявлення їх відношень до оточуючого світу” – визначала Н. Щуркова [8, С.55-56]. Маючи певні потенційні можливості розвитку, дитина формується під впливом середовища, виховання, виявляючи активність у самореалізації. Виховання значним чином впливає на взаємодію особистості і середовища, бо середовище – це те оточення, яке людина сприймає, на яке реагує, з яким вступає в контакт. Виховання здатне змінити ставлення індивіда до оточуючого середовища, людей, речей, умов життя і діяльності.

Дослідження наукової літератури з естетичного виховання дає можливість дійти висновку про те, що існують різні підходи щодо визначення поняття “естетичне виховання”. Численні тлумачення цих понять зумовлені багатогранністю цього процесу.

Так, В. Шацька розглядає естетичне виховання як сукупність послідовних, взаємозв’язаних впливів на учнів під керівництвом викладача як засобами мистецтва, так і самого життя, спрямованих на всебічний естетичний розвиток учнів, який сприяє формуванню естетичних почуттів, художніх смаків і поглядів відповідно до завдань виховання. За В. Шацькою, до процесу естетичного виховання належать не тільки поступовий розвиток здібностей та естетичного сприйняття, а й володіння вмінням активно творчо проявляти себе у тому чи іншому виді мистецтва, в обсязі, що відповідає певному ступеню навчання [15, С. 3-4].

П. Блонський зазначає, що естетичне виховання передбачає або формування творчості, або розвиток художнього смаку та сприйняття. Але художній смак сприйняття можуть бути сформовані тільки у процесі художньої творчості; вони тісно пов'язані з активним життям дитини: кожна дитина потенційно є творцем різних, зокрема і естетичних, цінностей: споруджуючи будиночок, вона проявляє свою архітектурну творчість, ліплячи і малюючи, виявляє свої [2, С. 98].

У “Короткому словнику з естетики” поняття “естетичне виховання” розкривається як цілеспрямована система дієвого формування людини, здатної сприймати, оцінювати, усвідомлювати естетичне у житті, природі, мистецтві, жити і перетворювати світ, творити за законами краси.

Поняття “естетичне виховання” у педагогічній літературі розкладається як невід’ємна складова ідейного, трудового, морального, фізичного виховання, як систематичне, науково вмотивоване звертання до людських емоцій, які розвивають у молодших школярів такі здібності, що сприяють не тільки естетичному сприйняттю прекрасного у житті і мистецтві, а й роблять кожного з них творцем естетичних цінностей.

У своїх працях та особистій педагогічній діяльності велику увагу питанням естетичного виховання приділив С. Шацький. Він розглядав естетичне виховання у нерозривному зв'язку з іншими складовими виховання, зокрема моральним, наголошуючи, що мистецтво – велика сила, і небайдуже в якому напрямі воно використовується [12, С. 49].

А. Макаренко, розкриваючи суть естетичного виховання, також вважав, що надзвичайно важливо внести художній елемент у процес дитячого життя [9, С. 110].

Естетичне виховання у широкому філософському значенні передбачає якісні зміни рівня естетичної культури об'єкта виховання, яким може бути як окрема особистість, соціальна група, так і суспільство в цілому. Це безперервний процес, що триває впродовж життя людини, коли усуваються суперечності між рівнем естетичної культури людства та володінням цією культурою (естетичним досвідом) окремою особистістю у кожний конкретний період її життєдіяльності. Це оптимальна форма оволодіння навичками творення та сприйняття краси, передачі естетичного досвіду індивіда шляхом цілеспрямованої діяльності.

У процесі естетичного виховання формуються і розвиваються здатність людини до сприйняття і співпереживання, її естетичні смаки й ідеали, здатність до творчості за законами краси, до створення цінностей у мистецтві та поза ним (у сфері трудової діяльності, побуті, у вчинках і поведінці). Таким чином, естетичному вихованню властиві дві основні функції: формування естетично-ціннісної орієнтації особистості; розвиток її естетично-творчих потенцій, які визначають місце естетичного виховання в суспільному житті та зв'язок з іншими видами виховної діяльності. Естетичне виховання розкриває всі духовні здібності людини, що необхідні у різноманітних галузях творчості.

Потрібно відзначити, що у більшості концепцій особливу увагу приділяють цілеспрямованості процесу естетичного виховання і, як його результат, передбачають формування здатності сприймати, розуміти, оцінювати, зберігати, переживати і творити красу в повсякденному житті, в праці, у людських стосунках, мистецтві. Складність цього процесу полягає в тому, що необхідно знайти дієві засоби реалізації гармонійної єдності соціального і індивідуального, впливу багатства художньої культури та всіх благ соціального процесу на формування людської особистості.

Отже, більшість дослідників вважають, що система естетичного виховання пов'язана із формуванням естетичних і духовних потреб та інтересів особистості, яка розвивається. Соціум, природа, література, образотворче мистецтво, музика, кіномистецтво, театр активно впливають на формування особистості школярів.

Зміст естетичного виховання, орієнтованого на формування естетичної культури школярів, передбачає: розвиток у школярів здібності сприймати в природі, в праці, у творах мистецтва, оточуючій дійсності, поведінці людей, які бажають насолоджуватися цим прекрасним.

Структурними компонентами естетичного виховання є естетичне сприйняття, естетичне ставлення, естетичне почуття, естетичне судження, естетичний ідеал, естетичний смак, естетична діяльність. Вони визначаються розумовою, моральною, емоційною, духовною діяльністю людини і зумовлюють істотні зміни в її світосприйнятті, переконаннях, поведінці, сприяють естетичній діяльності особистості,

розвитку її творчих сил та здібностей відповідно до об'єктивних законів розвитку краси.

Естетичне сприйняття є початковим моментом у формуванні естетичного ставлення до дійсності, тобто первісним пізнанням явищ. Виражається воно в загальній спостережливості, в здібності помічати прекрасне і звертати на нього увагу. Хоча естетичні враження виникають тільки в результаті безпосереднього контакту людини із значущими об'єктами, досвід показує, що цього ще недостатньо: бачити просто навколишнє та бачити його красу – речі різні.

Естетичне сприйняття нерозривно пов'язане з естетичними почуттями, які виникають у процесі сприйняття прекрасного і відбивають ставлення людини до прекрасного. Школярі повинні не тільки сприймати прекрасне, але й розуміти, оцінювати твори мистецтва, вчинки людей та ін., тобто необхідно формувати естетичне судження.

Найбільш повна і закінчена форма естетичного судження знаходить вияв у естетичному ідеалі – основному зразку, з позиції якого людина оцінює навколишню дійсність, людей, їх вчинки. Естетичний ідеал відображає уявлення людини про красу, тобто це мета, до досягнення якої прагне людина, і разом з тим це основний критерій, з позиції якого оцінюється навколишня дійсність, особистість людини, її поведінка, вчинки.

На основі конкретних естетичних знань сприйняття, почуття, ідеалів, суджень і понять формується естетичний смак, під яким розуміємо стійке емоційно-оцінне ставлення людини до прекрасного, яке має вибірковий характер. У відповідності до особливостей розвитку і виховання у кожної людини виробляється свій особистий смак у тій чи іншій галузі.

Якщо предмет не залишає дитину байдужою, його емоційне відношення переходить в активно-дійові взаємини, прагнення зберегти те, що подобається, передати цю красу іншим (намалювати, описати в віршах, скласти казку і таке інше). Так з'являється естетична діяльність. В її результатах естетичне ставлення до світу знаходить своє предметне втілення, свою матеріалізацію. Створені за законами краси предмети – є важливим показником рівня естетичного розвитку, естетичної культури людини. Тому естетична діяльність – важливий компонент змісту естетичної культури особистості.

Оволодіння естетичними знаннями здійснюється, безпосередньо, у процесі вивчення навчальних предметів. Особливе навантаження лежить на предметах художнього циклу: музиці, образотворчому мистецтві, літературі. Проте уроки художньої літератури (читання) відіграють не менш важливу роль в естетичному вихованні школярів. Слово – найбільш зрозумілий засіб вираження ідей митця (на відміну від звуків, фарб і т.д.), що робить літературу найдуховнішим універсальним видом мистецтва.

Українські письменники Б. Грінченко, М. Коцюбинський, Олена Пчілка, Леся Українка, І. Франко вважали художню літературу одним з найефективніших засобів естетичного виховання дітей.

Так, М. Коцюбинський наголошував на тому, що дітей потрібно виховувати, передусім, за допомогою найкращих художніх творів української класики та дитячого фольклору.

Б. Грінченко вважав народні казки й оповідання багатющим дидактичним матеріалом для розумового та естетичного розвитку дітей. Працюючи вчителем, він ознайомлював своїх вихованців із творами живопису та художньої літератури, розучував і співав із ними українські народні пісні.

Розуміючи, що художня творчість здатна виступати важливим чинником естетичного виховання молоді, І. Франко писав, що у цьому процесі повинні формуватися естетичні смаки і почуття вихованців, виявлятися та розвиватися їхні здібності.

Художня література, за І. Франком, повинна передусім учити читача розпізнавати прекрасне, піднесене і потворне, трагічне і комічне, добро і зло на землі. Завдання художньої літератури – впливати як “на розум і переконання, так і на чуття, вказувати в самім корені добрі і злі боки існуючого порядку” і виховувати людей, “готових служити всією силою для піддержання добрих і усунення злих боків життя”. Особливе значення для естетичного виховання має такий жанр літератури, як поезія. Саме поезія, “властивими їй способами торкає всі наші замисли, розворушує всі наші вищі духовні сили, розбуджує чуття” [5, С. 61]. У рідній мові, усній народній творчості І. Франко вбачав могутній засіб навчання та виховання підростаючого покоління.

Леся Українка приділяла надзвичайно велику увагу проблемі дитячої літератури, вважаючи її дійовим засобом

виховання. З допомогою віршів та казок письменниця намагалася “навчити дітей бачити прекрасне в навколишньому світі, відчувати барвистість, багатство життя” [13, С. 76]. Чимало з творів Лесі Українки не були написані спеціально для дітей, але можуть використовуватися для дитячого читання з метою формування естетичних смаків і почуттів дітей.

Серед різних видів мистецтва особлива виховна роль належить музичному вихованню, яке вводить дітей у світ музичного мистецтва, знайомить з музичною культурою різних народів, сприяє збагаченню індивіда знаннями законів музичного мистецтва, необхідними для розуміння його сутності, формуванню смаку, музичних здібностей, виробленню навичок і вмій, які дозволять школярам бути активними слухачами, вмілими виконавцями. Торкаючись емоційної сфери людини, музика впливає на формування її моральних і естетичних смаків та ідеалів.

Так, К. Стеценко вважав, що музика – “один з найвагоміших засобів естетичного виховання дітей, бо вона, як ніщо інше, здатна ушляхетнити людину, розвинути в ній благородні поривання, вплинути на психіку і настрої” [11, С. 63].

Перевагу музики над іншими видами мистецтва Г. Ващенко вбачав у тому, що вона, на відміну від живопису, скульптури та літератури, діє на почуття людини безпосередньо [3, С. 37].

Український композитор, педагог К. Стеценко одним із головних завдань музичного виховання дітей вважав збудження в них “бажання краси, яка полягає у великій скарбниці української народної творчості” [7, С. 38], тому, як і М. Леонтович найбільшу роль відводив народній пісні, підкреслюючи, що вона має великий вплив на розвиток духовності та музичних здібностей, естетичних почуттів і смаків.

Образотворче мистецтво відіграє не менш значущу роль в естетичному розвитку дітей молодшого шкільного віку. Воно дозволяє не тільки знайомити школярів зі специфічним видом мистецтва, яке має свої засоби, свою мову, розширюючи тим самим знання і уявлення про мистецтво, але й включати учнів у художню діяльність з урахуванням віку дітей і особливостей розвитку їх особистості. Практична діяльність поєднує традиційну роботу на площині (малювання) з навичками об’ємно-просторового зображення і художньої орієнтації середовища (ліплення, художнє конструювання, архітектура).

Ознайомлення з творами образотворчого мистецтва історик, дослідник і педагог М. Даденков вважав необхідним етапом підготовки дитини до образотворчої діяльності. У своїй науковій статті “Естетичне виховання” він стверджував, що діти здатні тонко відчувати настрої художніх картин. Мета занять з образотворчого мистецтва, підкреслював педагог, полягає в тому, щоб “навчити дітей милуватися творами живопису, а також розкривати перед ними закони побудови зображення предметів і явищ” [1, С. 459]. М. Даденков підкреслював доцільність використання в навчально-виховному процесі пейзажів, які передають красу природи рідного краю тощо.

Ф. Шміт підкреслював, що “малювання – це якась притаманна всім дітям потреба”, тому вчити малювати на його думку необхідно не тільки обдарованих дітей, “які в подальшому можуть стати професійними художниками”, а, по можливості, усіх [14, С. 27].

Особливе місце в системі естетичного виховання займає українське народознавство, яке дозволяє знайомити школярів з духовним надбанням народу: піснею, казкою, образотворчим мистецтвом, фольклором, виробами народних умільців, обрядами, звичаями.

Так, “Могутнім фактором художньо-естетичного виховання” і “найпершим фактором пробудження художнього почуття у дітей” С. Русова вважала національне мистецтво. Вона вказувала, що дитину потрібно виховувати на “рідному матеріалі краси, розуму, естетики, вікової творчості”, який “найкраще приймається в душі дитини, бо він простий у своїй красі, легше розбуджує її власні творчі сили, бо говорить до неї... лініями орнаменту, мелодіями пісень, фарбами, рухами”. Педагог підкреслювала, що “музикування на різних інструментах, особливо на народних, світ різноманітних звуків та ритмів, забави, інсценівки, різні види творчої праці, малювання, а також поєднання їх у певну систему занять – все це сприяє розвитку, дає задоволення дитині, виховує художній хист”. Визначаючи виховну цінність народного образотворчого мистецтва, вона зауважувала, що “українські вишивки, кераміка, орнамент приваблюють дітей гармонією ліній, фарб, форм, надихають на творчість, викликають бажання вишивати, малювати, ліпити, будувати” [10, С. 20-23].

Отже, естетичне виховання – це : по-перше, цілеспрямований процес, мета, завдання, зміст, засоби і методи якого визначаються, плануються та творчо реалізуються спеціально підготовленими педагогами для здійснення навчально-виховної діяльності, відповідно до завдань суспільства щодо формування підростаючого покоління; по-друге, процес формування естетичних якостей особистостей, а саме: здібностей сприймати, оцінювати та створювати прекрасне, умінь та навичок естетичної діяльності, художнього смаку та ін.; по-третє, естетичне виховання потрібно розглядати, з одного боку, як головну складову процесу естетичного розвитку, а з іншого – як складову процесу загального розвитку особистості; по-четверте, у процесі естетичного виховання поряд з формуванням таких соціальних якостей особистості, як естетичні здібності, смак, уміння, відбувається удосконалення зору, слуху, рухів людини. Водночас із формуванням естетичних здібностей здійснюється розвиток сутнісних якостей особистості, які впливають на її становлення.

В історії педагогіки накопичено значний досвід з проблеми естетичного виховання. Найважливішим завданням естетичного виховання дослідники вважали навчити дитину бачити красу оточуючого світу, красу людських стосунків, духовне багатство, доброту, щирість і на цій основі стверджувати прекрасне в самому собі. Саме естетичне виховання, на думку педагогів, має різнобічні зв'язки з усіма сферами духовного життя особистості та колективу.

Завдання, які стоять перед сучасною педагогічною наукою, полягають у накресленні оптимальних шляхів підвищення ефективності естетичного виховання дітей у навчальних закладах.

Список використаних джерел

1. Антологія педагогічної думки Української ССР / Сост. Н.П. Калениченко. – М.: Педагогіка, 1988. – 640 с.
2. Блонський П.П. Курс педагогіки. – М.: Задруга, 1918. – 202 с.
3. Ващенко Г. Виховний ідеал. – Полтава: Полтавський вісник, 1994. – 191 с.
4. Веркалець М.М. Педагогічні ідеї Б.Д. Грінченка. – К.: Товариство “Знання” УРСР, 1990. – 48 с.

5. Гіптерс З. Мистецтво як засіб художньо-естетичного виховання // Рідна школа. – 2001. – № 9. – С.60 – 63.
6. Кабалевский Д.Б. Эстетическая культура и школа // Советская педагогика. – 1970. – № 1. – С. 24 – 25.
7. Кирило Стеценко: Спогади, листи, матеріали / Упор. Є. Федотов. – К.: Музична Україна, 1981. – 480 с.
8. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: навчальний посібник / Харк. держ. пед. ун-т ім.Г.С. Сковороди. – 2-е вид., випр. і доп. – Харків: “ОВС”, 2002. – 400 с .
9. Макаренко А.С. Методика виховної роботи. – К.: Знання, 1990. – 353 с.
10. Русова С.Ф. Вибрані педагогічні твори. – К.: Освіта, 1996. – 303 с.
11. Стеценко К.Г. Луна: Збірник пісень для сім’ї і школи. – К., 1907. – 93 с.
12. Шацкий С.Т. Работа для будущего. Документальное повествование/ Сост. В.И. Малинин, Ф.А. Фрадкин. – М.: Просвещение, 1989. – 400 с.
13. Шиманська І.Ф. Леся Українка про освіту та виховання. – К.: Радянська школа, 1973. – 112 с.
14. Шмит Ф.И. Искусство как предмет обучения // Путь просвещения. – 1923. – № 1. – С. 1-63.
15. Эстетическое воспитание в начальной школе / Под ред. В.Н. Шацкой. – М.: Издательство АПН РСФСР, 1959. – 246 с.
16. Эстетическое воспитание детей. – Свердловск, 1975. – 150 с.

The article is dedicated to the actual problems of aesthetic education and development of aesthetic culture of growing generation. The problem of aesthetic education is observed in aesthetic, pedagogical, psychological and philosophical aspects. This publication consists of different pupils' views about configurations, means and ways of pupils' aesthetic tastes and aesthetic ideals forming.

Key words: education, aesthetic education, aesthetic tastes, aesthetic perception, aesthetic ideal, aesthetic culture.

Отримано: 6.10.2008.